

**PERHEHOITAJIEN KOKEMUKSIA SIJAISLASTEN OSALLISUUDESTA  
VARHAISKASVATUKSESSA**



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

Syksy 2022

Maria Pirttilahti

Anniina Sivula

---

Opinnäytetyössä tutkittiin perhehoitajien kokemuksia sijaislasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa sekä kehittämisehdotuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Tavoitteena oli lisätä tietoa sijaislapsista varhaiskasvatuksessa, koska kohderyhmänä heitä on tutkittu vähän. Opinnäytetyön tarkoitus oli tuoda lisätietoa varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja näin auttaa heitä ottamaan sijaislasten osallisuus paremmin huomioon toiminnassa. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyönä SOS-Lapsikylän kanssa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja sen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka jaettiin SOS-Lapsikylän perhehoitajille sekä suljetussa perhehoitajien Facebook-ryhmässä. Kyselyyn vastasi kaksitoista perhehoitajaa, joilla oli kuusitoista varhaiskasvatusta käyvää lasta. Saadut vastaukset analysoitiin sisällönanalyysin keinoin ja osaa tuloksista käsiteltiin myös määrällisesti. Tietoperustassa perehdyttiin varhaiskasvatukseen, osallisuuteen, perhehoitoon sekä kasvatuskumppanuuteen.

Tuloksista muodostui kolme sijaislasten osallisuuden kokemuksista kertovaa yläluokkaa: erityisyyden ja moninaisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksen toiminnassa, kokemus ryhmään kuulumisesta sekä kasvattajan toiminnan vaikutus osallisuuteen.

Kehitysehdotuksista varhaiskasvatuksen henkilökunnalle muodostui viisi yläluokkaa: kasvattajan tiedon lisääminen, avoimuus sijaislapsen asioissa, lain asettamat rajat, perhemuodot näkyviksi sekä sijaislapsen osallisuuden tukeminen arjessa. Tuloksien mukaan suurin osa perhehoitajista koki sijaislasten olevan osa ryhmää ja heidän osallisuutensa toteutuvan. Perhehoitajat toivoivat varhaiskasvatuksen henkilöstölle lisäkoulutusta sijaislapsiin liittyen sekä heidän erityisyytensä huomioimista toiminnassa. Perhehoitajat kokivat myös lainasettamattomat rajat haastaviksi sijaislasten osallisuuden kannalta. Keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että sijaislapset ovat erityinen ryhmä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön olisi tärkeä nähdä sijaislasten erityisyys sekä tukea ja ymmärtää heitä ja näin edistää heidän osallisuuttaan.

Avainsanat Osallisuus, perhehoitajat, sijaislapset, varhaiskasvatus

Sivut 31 sivua ja liitteitä 3 sivua

---

This thesis examines foster parents' experiences of foster children's inclusion in early childhood education as well as suggestions on how to improve foster children's inclusion in early childhood education. The aim was to increase the knowledge about foster children in early childhood education as there is not much research-based information of them. The purpose of this thesis was to produce more information on foster children for the people working in early childhood education and help them to pay better attention to foster children's inclusion. The thesis was commissioned by SOS Children's Villages.

The thesis was carried out as a qualitative study with some quantitative features. The material was collected via an electronic survey that was sent to SOS Children's Villages' foster parents in Finland and it was also shared with a closed foster parents' Facebook group. Twelve foster parents with sixteen foster children partaking in early childhood education answered the survey. The answers were analyzed by using content analysis and some of the answers were also analyzed with quantitative methods. The theoretical background of the thesis consists of discussion on early childhood education, inclusion, foster care and parent partnership.

Based on the study results, the experiences of inclusion form three classes: taking specialness and diversity into account in early childhood education activities, experience of belonging to the group and the impact of educator's actions to inclusion of foster children. Improvement ideas for early childhood education staff form five classes: increasing educator's knowledge, openness about foster children's business, law-set boundaries, diverse families more visible and supporting foster child's inclusion on everyday basis. Based on the study results, most of the foster parents feel that their foster children are a part of the group, and their inclusion has been considered. The foster parents hope for more education for early childhood education staff regarding foster children and how to take them better into account in early childhood education. The foster parents also experience law-set boundaries as a challenge to foster children's inclusion. Foremost, it can be said that foster children are a special group in early childhood education. It would be important to early childhood education staff to see and understand foster children's specialness.

Keywords Early childhood education, foster children, foster parents, inclusion

Pages 31 pages and appendices 3 pages

## Sisällys

1	Johdanto .....	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat .....	2
3	Tietoperusta ja aiemmat tutkimukset.....	3
3.1	Varhaiskasvatus.....	3
3.2	Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa .....	5
3.3	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa .....	6
3.4	Perhehoito ja sijaislapsi osana lastensuojelua.....	8
3.5	Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksen ja perhehoitajien välillä .....	9
4	Opinnäytetyön toteutus .....	10
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset .....	10
4.2	Tutkimusmenetelmät.....	11
4.3	Aineiston hankinta .....	12
4.4	Aineiston analyysi .....	14
4.5	Eettisyys ja luotettavuus .....	15
5	Tulokset .....	17
5.1	Eriytyisyyden, taustan ja perhemuodon huomioiminen varhaiskasvatuksessa .....	18
5.2	Kokemus ryhmään kuulumisesta .....	19
5.3	Kasvattajan toiminnan vaikutus osallisuuteen .....	21
5.4	Kehitysehdotukset .....	21
6	Johtopäätökset .....	23
7	Pohdinta .....	25
	Lähteet.....	28

## Liitteet

- Liite 1 Saatekirje
- Liite 2 Haastattelukysymykset
- Liite 3 Aineistonhallintasuunnitelma

## 1 Johdanto

Tutkimme opinnäytetyössämme perhehoitajien kokemuksia sijaislasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Selvitämme myös, kuinka varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi kehittää toimintaansa sijaislasten kohdalla perhehoitajien mielestä. Haluamme kuulla tilanteista, joissa osallisuus on toteutunut erityisen hyvin, osittain tai ei lainkaan. Halu tutkia perhehoitajien eli sijaisvanhempien kokemuksia lähti omasta kokemuksesta, jolloin perhehoitaja koki, että sijaislapsi ei pystynyt osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan tasavertaisesti. Sijaislapsella tarkoitamme lasta, joka on sijoitettu sijaisperheeseen, koska hänen turvalliset kasvuolosuhteensa ovat vaarantuneet (Lastensuojelulaki 2007/417).

Perhehoitajien kokemuksia suhteessa varhaiskasvatukseen on tutkittu hyvin vähän. On merkityksellistä saada lisää tietoa perhehoitajien kokemuksista, jotta sijaislapsien erityisyys osataan ottaa paremmin huomioon varhaiskasvatuksessa. Sijoitetun lapsen traumaattiset kokemukset vaikuttavat lapsen elämään (Pesäpuu ry, n.d.-a). Perhehoitajilta saatu tieto on laadultaan erityistä, koska heillä on sellaista tietoa sijaislapsien kokemuksista, joka ei välttämättä näyttäyty varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä SOS-Lapsikylän kanssa. He välittävät kutsua kyselyn täyttämiseen eteenpäin.

Sosionomin työssä ja varhaiskasvatuksessa tulee vastaan sijaisperheitä, jolloin on tärkeä osata ottaa heidän erityisyytensä huomioon. Nykyisin osallisuus on keskeinen tema kaikessa sosionomin työskentelyssä ja erityisesti varhaiskasvatuksessa, joten on tärkeää lisätä tietoa, miten edistää ja mahdollistaa osallisuuden kokemusta.

Tutkimus on laadullinen tutkimus ja se toteutetaan sähköisenä kyselynä Webropol-alustan kautta. Kysely koostuu avoimista kysymyksistä, ja analysoimme vastaukset sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuskysymykset ovat "Millaisia kokemuksia perhehoitajilla on sijaislasten osallisuudesta varhaiskasvatuksen toiminnassa?" ja "Miten perhehoitajat kokevat, että varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi ottaa paremmin huomioon sijaislapset?".

## 2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyön lähtökohtana on perhehoitajien kokemus sijaislapsien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä SOS-Lapsikylän kanssa. SOS-Lapsikylän kautta tavoitamme sijaisvanhemmat.

Sijaislapset varhaiskasvatuksessa ovat erityinen ryhmä. Heidän taustansa verrattuna biologisten vanhempien kanssa asuviin lapsiin on hyvin erilainen. Erilaiset traumaattiset kokemukset aiheuttavat useasti haasteita, jotka näkyvät esimerkiksi lapsen käytöksessä, vuorovaikutuksessa toisten kanssa tai kehityksessä (Pesäpuu ry, n.d.-a.). Tämä tarvitsee huomioida varhaiskasvatuksen toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa jokaisen lapsen tulee saada olla oma itsensä ja hänen tulee kokea itsensä hyväksytyksi ja kuulluksi yhteisön jäsenenä sekä hänen tulee pystyä osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan yhdenvertaisena muiden yhteisön jäsenten kanssa. (Opetushallitus, 2022, ss. 16–17). Osallisuuden kokemus tuo lapselle turvallisuuden ja arvostuksen tunnetta, kannattelee vaikeuksien keskellä ja motivoi menemään eteenpäin (Isola & Leeman, 2021). Tämän takia on tärkeä saada lisää tietoa perhehoitajien kokemuksista sijaislapsien osallisuudesta, jotta tiedetään, miten osallisuus toteutuu. Saamamme tieto on erityisen arvokasta, koska se tulee suoraan perhehoitajilta.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoa sijaislapsien osallisuuden kokemuksesta varhaiskasvatuksessa. Lisäksi haluamme kuulla tilanteista, joissa osallisuus toteutuu erityisen hyvin tai perhehoitajalla on kokemus, että sijaislapsen osallisuus ei toteudu tai olisi voinut toteutua paremmin. Tavoitteena on myös tuoda esille perhehoitajien näkökulmaa siitä, miten sijaislapset voisi ottaa paremmin huomioon varhaiskasvatuksessa. Keräämämme tiedon tarkoitus on nostaa perhehoitajien näkökulma esiin sijaislapsien osallisuudesta ja näin antaa varhaiskasvatuksen työntekijöille eväitä sijaislasten huomioimiseen.

SOS-Lapsikylä on lasten oikeuksia edistävä voittoa tavoittelematon kansainvälinen lastensuojelujärjestö. Heidän tavoitteenaan on, että jokainen lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen kasvaakseen mahdollisuuksiensa mittoihin. (SOS-Lapsikylä, n.d.-a) He järjestävät lastensuojelupalveluita, kuten tukiperhetoimintaa, perhekuntoutusta ja perhehoitoa ympäri

Suomen. Samalla he tekevät ennaltaehkäisevää työtä sekä kehittämis- ja vaikuttamistyötä lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi (SOS-Lapsikylä, n.d.-b, s. 43).

### **3 Tietoperusta ja aiemmat tutkimukset**

Opinnäytetyön tietoperustassa käsitellään teoriaa ja käsitteitä, jotka ovat oleellisia taustoittamaan tutkittua aihetta ja sen kohderyhmää, eli sijaislapsia, jotka osallistuvat varhaiskasvatuksen toimintaan. Tutkimme sijaislapsien osallisuutta varhaiskasvatuksessa heidän perhehoitajiensa kokemusten kautta. Kyseessä ovat siis huostaanotetut perheeseen sijoitetut lapset, joiden oikeus turvalliseen kasvu- ja elinympäristöön sekä turvallisiin aikuisiin heidän ympärillään on pyritty takaamaan tällä päätöksellä (Lastensuojelulaki 2007/417).

Varhaiskasvatuksen merkitys siihen osallistuvalla lapsella on suuri. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on lapsen edun mukaisesti taata tämän kasvun ja kehityksen tukeminen parhaalla mahdollisella tavalla, suunnitellen ja toteuttaen lapsen polkua varhaiskasvatuksessa yhteistyössä tämän huoltajien kanssa. (Varhaiskasvatuslaki, 540/2018 § 3) Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus on iso tema, jonka merkitys tuodaan esiin eri sopimuksissa, laissa ja niin valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuin paikallisissakin suunnitelmissa. Lapsen kokemus hyväksytyksi tulemisesta, siitä, että hän ja hänen mielipiteensä ovat tärkeitä ja hänellä on vaikuttamisen mahdollisuuksia, vahvistaa lapsen toimijuutta, minäkuvaa ja itsetuntoa. (Opetushallitus, 2022)

#### **3.1 Varhaiskasvatus**

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jonka muodostavat kasvun, opetuksen ja hoivan kokonaisuus. Erityisesti varhaiskasvatuksen toiminnassa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja kaikki lapset, jotka ovat alle oppivelvollisuusiän. Lapsi voi osallistua varhaiskasvatukseen yhdeksän kuukauden ikäisestä oppivelvollisuuden alkamiseen saakka. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. (Opetushallitus, n.d.) Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. Kunta on velvoitettu järjestämään varhaiskasvatusta niissä mitoissa, että se pystyy vastaamaan asukkaidensa



tarpeisiin. Kunta voi tarjota asukkailleen myös palveluseteleitä, jotka mahdollistavat yksityisen palveluntuottajan tarjoamaan varhaiskasvatustoimintaan osallistumisen. Varhaiskasvatuksen tulisi järjestyä mahdollisimman lähellä palvelun käyttäjiä. (Varhaiskasvatuslaki, 540/2018 § 1, § 5)

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on lapsen etu ja sen tavoitteena on tukea ja mahdollistaa lapsen kokonaisvaltainen kehitys, hyvinvointi ja oppiminen. Varhaiskasvatuksessa lapselle pyritään tarjoamaan turvallinen ympäristö, jossa oppia ja ihmetellä maailmaa osana yhteisöä, kehittämällä samalla lapsen vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja toimimalla vertaisryhmissä. Toiminnalla pyritään takaamaan kaikille yhdenvertainen mahdollisuus olla osana varhaiskasvatusta. Osa varhaiskasvatuksen tehtävää on edistää myös sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä opettaa lapselle suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä esimerkiksi eri uskontoja, kulttuureja ja erilaisuutta kohtaan. Tärkeää on myös mahdollistaa lapselle myönteisiä oppimisen ja onnistumisen kokemuksia sekä antaa lapselle mahdollisuuksia vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huomioida jokaisen lapsen yksilöllisyys ja tarpeet, jotta lasta voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla tukea tämän oppimisen ja kehityksen poluilla. (Varhaiskasvatuslaki, 540/2018 § 3)

Tutkimuksen kohteena ovat perhehoitajat ja sijaislapset. Sijoitetulla lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen, kuten varhaiskasvatuslaissa säädetään. Tämä tarkoittaa siis sitä, että sijaislapsi voi osallistua varhaiskasvatukseen joko päivittäin tai osa-aikaisesti muutamana päivänä viikossa. Kun suunnitellaan sijaislapsen varhaiskasvatukseen osallistumisen laajuutta, on ensisijaista pohtia mikä on lapsen edun mukaista ja mikä tukee parhaiten hänen kasvuaan ja kehitystään. (Varhaiskasvatuslaki, 540/2018, § 19)

Varhaiskasvatuksessa laaditaan lapselle henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka keskiössä ovat lapsen etu ja yksilöllisyys sekä vahvuudet, mielenkiinnon kohteet, mielipiteet ja tarpeet. Mahdolliset tukimenetelmät ja niiden toteutus sekä arviointi kuuluu myös kirjata suunnitelmaan. Tarvittaessa tukea tulee järjestää moniammatillisessa yhteistyössä. Huoltajat ovat mukana laatimassa lapsen henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siihen sisällytetään arvokasta tietoa lapsesta saatuna huoltajilta sekä myös heidän toiveitaan varhaiskasvatustoiminnan ja lapsen tavoitteiden, oppimisen ja kehittymisen suhteen. Lapsen

henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään vähintään kerran vuodessa, tarvittaessa useammin. (Opetushallitus, 2022, s. 6)

### 3.2 Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Mykkänen & Böök (2017, s. 75) kirjoittavat artikkelissaan siitä, kuinka suuri merkitys kotiolosuhteiden turvallisuudella ja laadulla on lapsen kehityksen ja kasvun kannalta. Opinnäytetyössämme tutkimme perhehoitajien kokemuksia sijaislasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Näemme, että sijaislapset ovat erityinen ryhmä varhaiskasvatuksessa ja heistä jokaisella on oma kokemustaustansa. Pesäpuu ry (n.d.-a) kertoo sijoitetun lapsen aikaisempien kokemusten vaikutuksesta lapsen myöhempään elämään. Lapsen sijoitukselle voi olla monia syitä, mutta usein lapsen aikaisemmat kotiolosuhteet ovat aiheuttaneet lapselle traumaattisia kokemuksia. Nämä traumaattiset kokemukset voivat muodostua jo varhaislapsuudessa ja aiheuttaa lapselle monenlaisia haasteita, jotka voivat näkyä esimerkiksi lapsen käytöksessä, vuorovaikutuksessa toisten kanssa tai kehityksessä. Vaikka lapsella onkin sijaisperheessään turvalliset kotiolosuhteet ja hän saa tukea haasteisiinsa, täytyy ne myös huomioida varhaiskasvatuksessa. Hyvönen ja Mustalahti (2020, s. 46) tuovat opinnäytetyönsä tuloksissa esiin, että perhehoitajat kokevatkin tärkeäksi lisätä kasvattajien tietoa sijoitetuista, traumatietoisuudesta, kiintymyssuhdehäiriöistä sekä psyykkisestä oireilusta. Moninaisen oireilunsa vuoksi sijaislapset tarvitsevat usein erityistä tukea varhaiskasvatuksessa (Valkonen, 2008, s. 106).

Työntekijöiden tulisi pyrkiä aktiivisesti luomaan turvallista ja luottamuksellista suhdetta lapseen ja erityisesti tukea tämän emotionaalista sekä sosiaalista hyvinvointia (Martin & Bergen, 2022). Varhaiskasvatuksessa tukea järjestettäessä tärkeintä on huomioida lapsen vahvuudet, etu sekä se, mitä tarpeita hänellä on. Oikeanlaisella tuella edistetään lapsen hyvinvointia, kehitystä ja kasvua sekä minäkuvan kehittymistä. Annetun tuen tulisi mahdollistaa lapselle onnistumisen kokemuksia ja vahvistaa tämän kuulumista ryhmään. Tarkoituksena olisi, että tukea järjestetään inklusion periaatteiden mukaisesti eli tuki tuodaan lapsen luo ja ryhmään, jossa hän toimii sekä tuki on osa päivittäistä toimintaa. Lapselle tulee mahdollistaa oppimisen sekä osallisuuden kokemuksia ja mahdollisuus toimia ja vaikuttaa vertaisryhmässä. Tarvittaessa lapsen tukea on suunnittelemassa ja järjestämässä

erityisopettaja. Tukea järjestetään portaittain ensin yleisellä tasolla, sitten tehostettua tukea ja tarpeen vaatiessa erityistä tukea. (Opetushallitus, 2022, ss. 50—51, 55)

Tukea suunnitellaan ja arvioidaan yhdessä vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa sekä tarvittaessa myös moniammatillisessa yhteistyössä. Vanhempien kokemus lapsen tuen tarpeesta ja siitä miten siihen on vastattu, on erityisen tärkeä. Myös se miten varhaiskasvatuksen työntekijät havainnoivat lapsen vastanneen tukimenetelmiin on olennaista. Myös lapsen mielipide tulisi ottaa huomioon asiaa tarkasteltaessa. Tukitoimet kirjataan lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jota tulee päivittää ja arvioida vähintään kerran vuodessa, jotta tukimenetelmien tehokkuutta ja vaikuttavuutta voidaan seurata ja niitä voidaan tarpeen vaatiessa kehittää. (Opetushallitus, 2022, ss. 57—58)

### **3.3 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa**

Käsitteenä osallisuus tarkoittaa, että ihminen tulee kuulluksi, pystyy vaikuttamaan ja suunnittelemaan itseään ja yhteisöään koskeviin asioihin sekä pääsee ottamaan vastuuta asioiden toteutuksesta. Osallisuudessa ihminen on täysivaltainen ryhmän jäsen ja hän pääsee osallistumaan toimintaan sekä vaikuttamaan toiminnan sisältöön ja toteutukseen tasavertaisena muun yhteisön kanssa. Monesti osallisuus saatetaan nähdä osallistamisena eli varhaiskasvatuksen näkökulmasta lapsi pääsisi osallistumaan toimintaan aikuisen mahdollistamana, mutta aito osallisuus on sitä, kun lapsi pääsee ideoimaan ja vaikuttamaan toimintaan ryhmän tasavertaisena jäsenenä. Osallisuus on aina vapaaehtoista ja perustuu aitoon dialogiin ryhmän jäsenten kesken. Osallistaminen ja osallistuminen voi kuitenkin monesti olla tie osallisuuteen. (Turja, 2011, ss. 42—43, 47)

Tärkeää on huomioida, että osallisuudessa on aina kyse ihmisen kokemuksesta. Tällä tarkoitetaan Isolan ja Leemannin (2021) mukaan sitä, että ihminen kokee toimintaympäristön hallittavaksi ja ennakoitavaksi eli turvalliseksi sekä kokee kuuluvansa joukkoon ja pystyvänsä osallistumaan itselleen mielenkiintoiseen toimintaan. Lisäksi hän kokee muiden arvostavan hänen mukansa olemistaan ja työpanostaan. Heidän mielestään

ihmisen osallisuuden kokemusta tulee pyrkiä lisäämään, koska se auttaa ongelmanratkaisussa, kannattelee vaikeuksien keskellä sekä motivoi menemään eteenpäin.

Nykyisin varhaiskasvatuksessa korostetaan lapsen kuulemistä ja osallisuutta (Turja & Vuorisalo, 2017, s. 36). Lasta pidetään myös aktiivisena ja pätevänä toimijana, joka saa ottaa omaa tilaa vuorovaikutuksessa (Turja, 2011, s. 43). YK:n lastenoikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen tuleekin saada ilmaista itseään vapaasti kaikissa lasta koskevissa asioissa ja hänen mielipiteensä tulee kuulla ja ottaa huomioon ikätasoisesti (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60, artikla 12). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemisen taitoja sekä lasten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta kaikessa toiminnassa. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä aikuisten kanssa. Lapset kohdataan arvostavasti, heitä kuunnellaan ja heidän aloitteisiinsa vastataan. Kun kaikilla lapsilla on samanlainen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa, heidän itseluottamuksensa ja yhteisölliset taitonsa kasvavat. Varhaiskasvatuksen henkilökunta on vastuussa siitä, että kaikki lapset pääsevät osallistumaan ja vaikuttamaan yhteisön toimintaan tasavertaisesti. (Opetushallitus, 2022, ss. 22, 26—27)

Varhaiskasvatuksessa pyritään mahdollistamaan lasten osallisuus ja tarjoamaan lapsille tilaa osallisuuteen lapsia tukien ja kannustaen. Kuitenkin lapsen ikätaso ja yksilölliset taustat huomioiden. Varhaiskasvatuksessa myös pyritään poistamaan esteet, jotka ovat osallisuuden tiellä. Näitä esteitä voivat olla esimerkiksi yhteisen kommunikointi kielen puuttuminen, riittämätön tieto toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksista sekä yhteisön tavoista toimia. Tällöin varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävä on järjestää keinot yhteiselle kommunikoinnille, kuulluksi tulemiselle ja varmistaa lasten riittävä tiedon saanti. Varhaiskasvatuksessa myös pyritään luomaan turvallinen, hyväksyvä ja kuunteleva ilmapiiri, jotta lapset uskaltavat osallistua ja kertoa mielipiteensä. Osallisuuden toteutumisen kannalta lapsen kuunteleminen onkin keskiössä. Kuunteleminen antaa lapselle edellytykset toimia, tulla huomioituksi ja saada mielipiteensä kuuluviin. (Turja & Vuorisalo, 2017, ss. 36, 46—50)

Pääkaupunkiseudun päiväkodeissa on tutkittu lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkökulmasta. Tuloksissa tulee esille, että osallisuudessa lapsella on

mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja lapsi kokee, että yhteisön jäsenet haluavat kuulla hänen ajatuksiaan ja pitävät niitä merkityksellisinä. Lapset ilmaisevat asioita heille luontevalla tavalla ja tämä ei ole aina sanallista, vaan se voi näkyä ilmeissä ja kehossa. Tutkimuksen mukaan osallisuus näkyy varhaiskasvatuksessa yhteisessä toiminnassa muun muassa valintojen ja päätöksien tekona sekä vastuun ottamisena yhteisen toiminnan suunnittelussa. (Venninen ym., 2010, ss. 17–18)

### **3.4 Perhehoito ja sijaislapsi osana lastensuojelua**

Perhehoito on henkilön ympärivuorokautisen hoidon järjestämistä oman kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Yleensä perhehoito on lastensuojelun sijaishuoltopaikka, mutta perhehoitoa voidaan käyttää myös vanhuksien, vammaisten ja mielenterveyskuntoutujien kanssa. (STM) Perhehoitolaki säättää perhehoidon tavoitteeksi kodin omaisen ja lapsen tarpeisiin vastaavan hoidon, jossa on mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin, perusturvallisuuteen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Perhehoidossa olevan tulee saada tasavertainen asema muihin kodin jäseniin nähden. (Perhehoitolaki 2015/263 § 1)

Perhehoito on yksi mahdollinen sijoitusmuoto, kun lapsi täytyy ottaa huostaan tai sijoittaa kiireellisesti. Huostaanotto tarkoittaa lapsen asumisen ja kasvatuksen järjestämistä muualla kuin kotona sosiaalihuollon toimesta silloin, kun kotona on puutteita lapsen huolenpidossa, kasvuolosuhteet muuten vaarantuvat tai lapsi vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Kiireellisessä sijoituksessa on myös kyse huostaanotosta, mutta tällöin lapsi on välittömässä vaarassa ja hänet tulee saada heti asumaan muualle kuin kotiin. Ensisijaisesti lapsen sijoitus järjestetään perhehoidossa tai muulla tavalla ja, jos tämä ei onnistu, sijoitus järjestetään laitoshuollossa. Sijoituksen tulee aina olla lapsen edunmukaista ja se on viimeinen keino lapsen kehityksen ja turvallisuuden takaamiseksi silloin, kun avohuollon tukitoimet eivät riitä. Avohuollon tukitoimilla tarkoitetaan erilaisia tukimuotoja, joiden tarkoitus on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja vahvistaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan kasvatuskykyä. Lapsen huostaanotto päättyy viimeistään sinä vuonna, kun hän täyttää 18-vuotta. (Lastensuojelulaki 2007/417)

Puutteellisessa hoidosta kärsineelle tai kaltoinkohdellulle lapselle perhehoito nähdään usein parhaana vaihtoehtona. Lapsi on monesti kokenut turvattomuutta ja puutteita perhesuhteissa. Perhehoidossa eli sijaisperheessä asuessa lapselle mahdollistuu läheiset ja turvalliset ihmissuhteet sekä perheessä tavallisesti vallitseva huolenpito, kasvatusta ja yhdessä tekeminen. Perhehoidossa lapsen hoidosta vastaa perhehoitaja eli sijaisvanhempi. Lapsella on tukena myös oma sosiaalityöntekijä, joka laatii sijoitetulle lapselle asiakassuunnitelman, jossa kerrotaan, miten perhehoidossa järjestetään sijaislapsen, perhehoitajien sekä biologisten vanhempien tuki. Lisäksi suunnitelmassa sovitaan mahdollisista tapaamisista lapsen ja biologisten vanhempien välillä. (SOS-Lapsikylä, n.d.c, ss. 3, 6, 14) Lain mukaan lapsella on oikeus säilyttää läheiset ihmissuhteet sijoituksesta huolimatta ja tavata vanhempiaan (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361, § 2).

### **3.5 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksen ja perhehoitajien välillä**

Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa lapsen huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden yhteistyötä, jonka tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2019). Kasvatuskumppanuuden kannalta on tärkeää, että niin varhaiskasvatuksen työntekijät kuin myös lapsen huoltajat ovat todella sitoutuneita toimimaan lapsen parhaaksi kunnioittaen toisiaan ja pyrkien avoimeen ja tasavertaiseen vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä kasvatuskumppanuuden osalta on pyrkiä tukemaan lasta ja tämän perhettä parhaalla mahdollisella tavalla ja näin edistää heidän hyvinvointiaan sekä kykyä ja voimia selviytyä vanhempana toimimisesta ja sen tehtävistä. Molemmiin puolin toimiva kasvatuskumppanuus tuo lapselle turvaa ja luo jatkumon varhaiskasvatukseen ja kodin välille. (Mikkola & Nivalainen, 2009, s. 12) Kun lapsi näkee toimivan ja kunnioittavan suhteen työntekijöiden ja huoltajiensa välillä, se voi helpottaa lasta luomaan turvallisen ja merkityksellisen suhteen varhaiskasvatuksen työntekijöihin (Hargraves, 2020). Kasvatuskumppanuuden merkitys ja etenkin turvallisuuden näkökulma on tärkeä, kun kyseessä on sijoitettu lapsi.

Pesäpuu ry (n.d.-b) on tutkinut sijaislapsien ja perhehoitajien kokemuksia varhaiskasvatuksesta ja heidän tuottamassaan materiaalissa myös korostuu se, miten vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden välinen suhde peilautuu lapseen. Myös

perhehoitajien kokemus siitä, että he todella tarvitsevat sitoutuneita työntekijöitä avukseen luomaan sijoitetulle lapselle turvallista ympäristöä korostuu materiaalissa. Näiden kokemusten perusteella voimme päätellä, että kasvatuskumppanuus on erityisessä asemassa, kun asiakasryhmänä on sijaisperhe. Hyvönen & Mustalahti (2020, ss. 47–48) tuovat opinnäytetyönsä tuloksissa esiin, että perhehoitajat kokevat haasteena yhteistyölle vaitiolovelvollisuuden ja perhehoitajan rajatut mahdollisuudet kertoa avoimemmin sijaislapsen asioista.

Yhteistyötä tehdään, koska se on lapsen etu ja oikeus. Niin varhaiskasvatuksen työntekijöillä kuin myös lapsen huoltajilla on molemmilla hallussaan arvokasta tietoa lapsesta. Näitä tietoja jakamalla ja säilyttämällä aktiivinen keskusteluyhteys, voidaan pitää huolta siitä, että varhaiskasvatus vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, sekä tukee ja turvaa hänen kehityksensä ja kasvunsa. Parhaimmassa tapauksessa varhaiskasvatuksen työntekijät ovat yksi perheen tärkeimmistä tukijoista. (Mykkänen & Böök, 2017, s. 85) Koska sijoitetulla lapsella on usein tarvetta erityiseen tukeen, koemme kasvatuskumppanuuden ja keskusteluyhteyden merkityksen korostuvan lapsen tuen järjestämistä suunnitellessa ja arvioitaessa yhdessä perhehoitajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa.

## **4 Opinnäytetyön toteutus**

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena ja aineisto käsitellään sisällönanalyysin keinoin. Tutkimustehtävänä on saada tietoa perhehoitajien kokemuksista sijaislapsien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa sekä kehitysehdotuksia varhaiskasvatuksen työntekijöille. Aineisto kerätään kyselylomakkeella sähköisesti Webropolin kautta ja käsitellään sisällönanalyysin keinoin. Analysoidessa aineistoa kiinnitetään erityisesti huomiota tutkimuksen eettisiin kysymyksiin ja luotettavuuteen.

### **4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset**

Tutkimustehtävänä on saada tietoa perhehoitajien kokemuksista sijaislapsien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymykset ovat

- millaisia kokemuksia perhehoitajilla on sijaislasten osallisuudesta varhaiskasvatuksen toiminnassa?
- miten perhehoitajat kokevat, että varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi ottaa paremmin huomioon sijaislapset?

Opinnäytetyö lisää tietoa osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Haluamme kuulla osallisuuden kokemuksista ja tilanteista, missä osallisuus on toteutunut erityisen hyvin tai osallisuus ei ole perhehoitajien mielestä toteutunut tai olisi voinut toteutua paremmin. Tarkoituksena on tuottaa lisätietoa sijaislapsista erityisenä ryhmänä varhaiskasvatuksessa ja siitä, miten heidän osallisuutensa toteutuu perhehoitajien mielestä. Lisäksi tuomme esiin kehitysnäkökulmia siihen, miten varhaiskasvatuksen työntekijät voisivat ottaa osallisuuden paremmin huomioon sijaislapsien kohdalla.

## 4.2 Tutkimusmenetelmät

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus määrittellään yleensä sen kautta, mitä se ei ole verrattuna määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen. (Eskola & Suoranta, 2014, s. 13) Määrällisessä tutkimuksessa tulokset määrittellään luvuiksi ja analysoidaan näiden lukujen välisiä suhteita ja muuttujia tilastojen avulla. Määrällisessä tutkimuksessa myös aineisto on yleensä laajempi, koska numeraalisesti on helpompi hallita laajoja tapaus määriä ja suuri tapaus määrä mahdollistaa muuttujien välisten suhteiden analysoinnin. (Alasuutari, 2011, ss. 34, 38) Laadullisessa tutkimuksessa tapauksien määrä on yleensä pienempi ja niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola & Suoranta, 2014, s. 18) Yleensä paneudutaan yksittäisten tapauksien ja ilmiöiden selittämiseen eikä yleistämään erilaisten muuttujien vaikutusta. Aineisto on harkinnanvarainen ja tarkoituksenmukainen poiminta laajemmasta kokonaisuudesta. Laadullinen tutkimusmenetelmä ei kuitenkaan sulje pois tilastollisten menetelmien käyttöä aineiston käsittelyssä vaan useissa tutkimuksissa sovelletaan piirteitä molemmista tutkimusmenetelmistä. (Alasuutari, 2011, ss. 32, 39, 61—62)



Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, koska tutkimme ihmisten kokemuksia osallisuudesta ja koemme, että niitä ei voi mitata. Emme myöskään halua arvottaa erilaisia kokemuksia. Eskola ja Suoranta (2014, ss. 61—62) tuovatkin esiin, että on tärkeää valita tutkimusmenetelmät tutkimusongelman ja tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti. Laadullista tutkimusta tehdessä nousee esille myös kysymys, mikä on riittävä aineiston määrä. Aineiston määrällä ei ole suoraan merkitystä tutkimuksen onnistumiseksi vaan määrä määrittyy tutkimuksen luonteen mukaan. Tärkeämpää on se, antaako aineisto riittävästi materiaalia teoreettiseen tarkasteluun ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä.

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto saatetaan yleensä tekstimuotoon analyysia varten. Aineisto voidaan kerätä hyvin monella tavalla ja monesti rajana on vain tutkijan mielikuvitus. Aineisto voidaan kerätä esimerkiksi haastattelemalla, havainnoimalla tai tutkimalla jo valmiita tekstejä, kuten päiväkirjoja, elämäkertoja tai yleisönosastokirjoituksia. Aineisto voi olla myös kuvallista tai ääntä. (Eskola & Suoranta, 2014, ss. 15—16) Tämän tutkimuksen aineisto kerätään kyselylomakkeella.

### **4.3 Aineiston hankinta**

Opinnäytetyön aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella. Alun perin aineisto oli tarkoitus kerätä haastattelemalla, mutta haastattelupyyntöön ei saatu yhtään vastausta. Vallin (2018, ss. 92—93) mukaan laadullisessa tutkimuksessa kyselylomakkeen käyttö on jossain määrin hiipunut ja se onkin ollut aina suositumpi määrällisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä. Kyselylomakkeen muoto voi vaihdella tutkittavan asian sekä tutkimuksen kohderyhmän mukaan. Kyselylomakkeen voi lähettää tutkittavalle postin kautta, sähköisenä kyselynä, kuten tässä tutkimuksessa, tai siihen vastaamisen voi toteuttaa myös paikan päällä esimerkiksi kouluryhmän kanssa, jolloin paikalla on niin sanottu valvoja.

Kyselylomaketta tehdessä tutkijan on oltava tarkka siinä, millaisessa muodossa kysymykset esitetään. Tutkija ei saa johdatella kysymysten asettelulla tutkittavaa ja on myös tärkeää, että kysymykset ovat selkeitä ja helposti ymmärrettävässä muodossa. Kyselyn kysymyksiä laatiessa on tärkeää pitää mielessä, mikä on tutkimuksen tavoite. Helposti tutkija voi luoda kyselyyn turhia tai epäoleellisia aiheen ohi meneviä kysymyksiä, joten tutkimuskysymysten ja

tutkimuksen aiheen kirkastaminen tutkijalle itselleen on tärkeää. Käytettäessä kyselylomaketta aineistonkeruumenetelmänä usein tutkittavan ei ole mahdollista kysyä tarkentavia kysymyksiä, vaan hän on oman tulkintansa ja ymmärryksensä varassa. Tutkijan tarkoitus ei välttämättä välity tutkittavalle samalla tavalla kuin tutkija on itse ajatellut. Jotta tutkimus voi olla onnistunut ja tulokset todenmukaisia, on kysymysten onnistunut asettelu ja muotoilu erityisessä roolissa. (Valli, 2018, s. 93.)

Kyselylomake luotiin Webropol-alustaa käyttäen. Kyselyn linkki jaettiin saatekirjeen kera sähköpostitse SOS-Lapsikylän kautta heidän perhehoitajillensa sekä suljettuun perhehoitajien Facebook-ryhmään. Saatekirjeessä (Liite 1) esittelimme itsemme ja tutkimuksen aiheen sekä kyselyyn menevän ajan, jonka oli arviolta noin 10–15 minuuttia. Saatekirjeessä korostettiin myös tutkimuksemme tavoitetta ja vastaajien anonymiteettiä, jotta useampi perhehoitaja kokisi tärkeäksi vastata kyselyymme. Kysely pidettiin auki kaksi viikkoa. Kyselyyn vastasi yhteensä kaksitoista perhehoitajaa, joilla oli yhteensä 16 varhaiskasvatusta käyvää sijaislasta.

Kysely sisälsi yhteensä kymmenen kysymystä (Liite 2), joista kaksi ensimmäistä oli monivalintakysymyksiä. Monivalintakysymyksillä kartoitettiin perhehoitajien varhaiskasvatukseen osallistuneiden sijaislasten ikää sekä kuinka monta sijaislasta perhehoitajalla osallistui kyseisellä hetkellä varhaiskasvatukseen. Seuraavat viisi kysymystä käsittelivät perhehoitajien kokemuksia sijaislasten osallisuudesta eri tilanteissa varhaiskasvatuksessa ja olivat näin sidoksissa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Nämä viisi kysymystä olivat avoimia kysymyksiä, jotka sisälsivät mahdollisuuden vastata kyllä tai ei tyyppisesti, mutta jatkokysymyksillä pyrittiin varmistamaan sisällöltään laajemmat vastaukset. Loput kolme kysymystä olivat avoimia kysymyksiä, jotka koskivat mahdollisia kehitysehdotuksia siitä, kuinka sijaislasten osallisuus voitaisiin mahdollisesti huomioida paremmin. Aineiston kerääminen ja säilyttäminen käsitellään tarkemmin aineistonhallintasuunnitelmassa (Liite 3).

#### 4.4 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin, mutta analysoimme myös osaa vastauksista määrällisesti. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan hyödyntää myös määrällisiä menetelmiä havainnoimassa analyysin sisältöä (Opinkirjo kehittämiskeskus, n.d.). Sisällönanalyysissä aineistoa analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Tarkoitus on tuoda esille tiivistetty versio aineistosta sanallisessa muodossa. Aineisto lähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoista nousseita ilmiöitä ja käsitteitä yhdistellään siten, että saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysissä kyse on aina tutkijan tulkinnasta, joten on tärkeää koko prosessin ajan pyrkiä analysoimaan ja tekemään johtopäätökset tutkittavan näkökulmasta käsin. Tarkoitus on pyrkiä ymmärtämään, mitä asiat merkitsevät tutkittavalle. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 117, 127)

Sisällönanalyysi etenee vaiheittain. Ensin aukikirjoitettu aineisto pelkistetään siten, että tutkimuksen kannalta epäolennainen poistetaan. Tämän voi tehdä usealla eri tavalla. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 123) Keräsimme kyselyn vastaukset yhdeksi tiedostoksi, jonka jälkeen poimimme tutkimuskysymyksiin vastaavat kohdat ja pelkistimme ne. Toteutusvaiheessa mukailimme Tuomen ja Sarajärven (2018, ss. 123—127) esittämää mallia sisällönanalyysin vaiheista. Heidän mukaansa sisällönanalyysissä ensiksi pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään siten, että samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet ryhmitellään yhteen ja näistä muodostetaan alaluokat. Kun kaikki eri tutkimusaihetta koskevat ilmiöt on ryhmitelty alaluokkiin, annetaan alaluokille niitä kuvaava nimi. Tämän jälkeen vielä saman suuntaista ilmiötä kuvaavat alaluokat yhdistetään yläluokiksi ja määritellään yhdistäväluokka, joka tuo esiin asioiden yhteyden tutkimustehtävään. Koko prosessin ajan on tärkeä tarkkailla, että ryhmitelty aineisto tuo esille varmasti sen, mikä alkuperäisistä aineistoista nousee esille. On myös tärkeää tehdä analyysia selkeästi, jolloin polku alkuperäiseen aineistoon säilyy.

Sisällön analyysia tehdessä aluksi poimittiin vastauksista tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Aineistoa lähestyttiin ensin ensimmäisen tutkimuskysymyksen pohjalta: “Millaisia kokemuksia perhehoitajilla on sijaislasten osallisuudesta varhaiskasvatuksen toiminnassa?” Tämä jälkeen siirryttiin tarkastelemaan aineistoa toisen tutkimuskysymyksen pohjalta: “Miten perhehoitajat kokevat, että varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi ottaa paremmin

huomioon sijaislapset?” Keskityimme vain yhteen tutkimuskysymykseen kerralla, jotta analyysi pysyy loogisena.

Poimitut ilmaukset siirrettiin toiseen tiedostoon, jonka jälkeen ilmaukset pelkistettiin. Pelkistämisen yhteydessä poistettiin tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin alaluokiksi, jonka jälkeen samaa ilmiötä kuvaavat alaluokat yhdistettiin yläluokiksi, jotka tuovat esille asioiden yhteyden tutkimuskysymykseen. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla ryhmittelimme pelkistetyt ilmaukset suoraan yläluokkiin, koska selkeitä alaluokkia ei muodostunut. Saadut yläluokat ja alaluokat esitellään tarkemmin luvussa viisi tulokset kohdassa. Luokittelun aikana ja jälkeen palattiin vielä useaan kertaan alkuperäisiin kyselyn vastauksiin, jotta vastaukset eivät muokkaudu matkalla ja emme tekisi vääriä tulkintoja.

#### **4.5 Eettisyys ja luotettavuus**

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on, että haastateltavan ääni ja oma näkökulma sekä kokemus tulisivat esille. Tästä erityispiirteestä johtuen on tärkeää kiinnittää huomiota eettisiin seikkoihin tutkimuksen eri vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 125)

Tutkimuksen eettisyyden kannalta yksi tärkeimmistä asioista on tutkimukseen osallistuvien suoja. Tutkittavan henkilön on oltava tietoinen siitä mihin hän osallistuu, mitä tutkimuksella tavoitellaan ja mitä menetelmiä tutkimuksessa käytetään sekä liittykö tutkimukseen osallistumiseen mahdollisia riskejä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 131) Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista selvittää tutkittaville, että siinä tutkitaan perhehoitajien kokemuksia sijaislapsien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on tuottaa lisää tietoa aiheesta, jota on tutkittu valitettavan vähän. Tutkimuksen tavoite ja sisältö avataan saatekirjeessä (Liite 1).

Tutkimuksen eettisyyden kannalta on erityisen tärkeää, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt säilyttävät anonymiteettinsä ja osallistuminen on vapaaehtoisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 131). Tutkimuksessa eikä sen tuloksissa mainita kenenkään nimeä, paikkakuntaa, päiväkotia tai muitakaan tietoja, jotka voisivat olla yhdistettävissä

tutkittavaan. Opinnäytetyössä tutkitaan osallisuutta ja tuloksissa nostetaan esiin vain siihen liittyviä teemoja.

Eettisyyden lisäksi tutkimuksessa on tärkeää tarkastella tutkimuksen tulosten luotettavuutta. Tutkijan tulee tarkastella tutkittavaa aineistoa objektiivisesti ja nojata havainnot aineistoihin eikä omaan tulkintaan tai arvoihin (Alasuutari, 2011, s. 32). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on aina kuitenkin osittain kyse tutkijan tekemistä tulkinnoista ja täten koko tutkimusprosessin ajan on tärkeä tarkastella tekemiään ratkaisuja luotettavuuden näkökulmasta. Luotettavuuden kannalta tärkeintä on kertoa mahdollisimman tarkasti aineistonkeruusta ja analyysistä. Lisäksi tutkimuksen teoreettinen tausta sekä teorian ja tulkinnan keskinäinen keskustelu vaikuttaa luottavuuteen. (Eskola & Suoranta, 2014, ss. 209, 214)

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan monesti myös reliabiliteetin ja validiteetin kautta. Reliabiliteetissa on kyse tutkimuksen toistettavuudesta eli siitä, että tutkimus voitaisiin tehdä uudelleen samoilla menetelmillä ja tulokset ovat samansuuntaisia. Validiteetissa tarkastellaan vastaako tutkimus siihen, mitä luvattiin tutkia. Osa tutkijoista pitää reliabiliteettia ja validiteettia laadullisessa tutkimukseen sopimattomina käsitteinä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 160—161) Meidän tutkimuksessamme arvioimme reliabiliteettia aineiston keruun ja analyysin kohdalla siten, että voisiko ne toteuttaa uudelleen samalla tavalla. Pyrimme kirjoittamaan auki koko tutkimusprosessin tarkasti, jotta tutkimusprosessi on avoin ja toistettava. Validiteettia arvioidessa pohdimme vastaako tutkimuksen tulokset tutkimustehtävään.

Pyrimme säilyttämään oman rehellisyytemme ja toimimme huolellisesti läpi koko opinnäytetyöprosessin, jotta käsiimme jäisi luotettava tutkimus, jonka tulokset ovat todenmukaisia ja hyödynnettävissä olevia. Julkaisemme tulokset niitä vääristelemättä ja pyrimme kattavaan sekä avoimeen raportointiin ja arviointiin. Noudatamme tutkimuksen eettisiä periaatteita ja pidämme kiinni siitä, mitä olemme sopineet, niin yhteistyökumppanimme kuin haastateltaviemmekin kanssa.

## 5 Tulokset

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön tuloksia yläluokka kerrallaan. Kokonaisuudessaan kyselyyn vastasi kaksitoista perhehoitajaa, joilla on yhteensä kuusitoista varhaiskasvatuksessa olevaa lasta. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) näkyy lasten ikäjakauma. Tutkimukseen osallistuneilla perhehoitajilla 5—6-vuotiaita lapsia oli 9, 3—4-vuotiaita kaksi ja 0—2-vuotiaita yksi.

Taulukko 1. Sijaislapsien ikäjakauma.

Sijaislapsen ikä vuosina	n	Prosentti
0—2	1	8,30 %
3—4	2	16,70 %
5—6	9	75 %

Osa vastauksia käsitellään myös määrällisesti, koska niihin pystyi vastaamaan kyllä tai ei. Näissä määrällisissä kysymyksissä pyydettiin perään myös perustelemaan vastaus. Näitä avoimia perusteluita analysoidaan sisällönanalyysin keinoin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla näistä muodostui kolme yläluokkaa (Taulukko2): erityisyyden ja moninaisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksen toiminnassa, kokemus sijaislapsen ryhmään kuulumisesta sekä kasvattajan toiminnan vaikutus sijaislapsen osallisuuteen. Näille yläluokille muodostui kuusi alaluokkaa. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla muodostui viisi yläluokkaa, jotka käsitellään edempänä luvussa 5.4.

Taulukko 2. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen luokat.

Alaluokat	Yläluokat
Sijaislapsen erityisyys Taustan ja perhemuodon huomioiminen	Erityisyyden ja moninaisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksen toiminnassa
Perhehoitajan kokemus sijaislapsen viihtymisestä päiväkodissa Sijaislapsen kokemus ryhmään kuulumisesta	Kokemus sijaislapsen ryhmään kuulumisesta
Kasvattajan tuki arjessa Lapsen vaikutus mahdollisuudet	Kasvattajan toiminnan vaikutus sijaislapsen osallisuuteen

### 5.1 Erityisyyden, taustan ja perhemuodon huomioiminen varhaiskasvatuksessa

Yläluokan erityisyyden, taustan ja perhemuodon huomioiminen varhaiskasvatuksessa alle muodostui kaksi alaluokkaa: sijaislapsen erityisyys sekä taustan ja perhemuodon huomioiminen. Kyselyssä kysyttiin perhehoitajilta, miten sijaislapsen tausta ja yksilöllisyys otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa. Tätä kysyttiin, koska taustan ja yksilöllisyyden huomioimisen vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin olla osallisena varhaiskasvatuksen toimintaa. Suurin osa vastaajista koki, että tausta ja yksilöllisyys on huomioitu hyvin ja kaksi koki, että taustaa ja yksilöllisyyttä ei ole huomioitu. Kahdessa vastauksessa tuli ilmi, että aikaisemmassa päiväkodissa ei huomioitu lapsen taustaa ja yksilöllisyyttä. Yksi vastaaja nosti esiin, että lapsen tausta ja yksilöllisyys huomioidaan, kuten muillakin lapsilla, mutta perhehoitaja toivoisi enemmän ymmärrystä ja huomiota lapsen taustaan liittyen.

Vastauksissa nousi esiin perhehoitajien kokemuksia siitä, kuinka sijaislapsen erityispiirteet tulee huomioida, jotta sijaislapsi pystyy osallistumaan ryhmän toimintaan tasavertaisena jäsenenä. Perhehoitajat kokivat, että sijaislapsen erityistarpeet ja erityispiirteet, kuten autismi on huomioitu hyvin ryhmän toiminnassa. Yhdelle sijaislapselle oli järjestetty henkilökohtainen avustaja, jotta lapsi pystyy olemaan ryhmän tasavertainen jäsen. Muutama vastaaja koki, että sijaislapsi tarvitsisi enemmän tukea varhaiskasvatuksessa, jotta tämä pystyisi toimimaan osana ryhmää.

Huomiontarve ja erityispiirteet huomioidaan hienosti nykyisessä päiväkodissa.

Lapsen autismi otetaan huomioon päivittäisessä toiminnassa ja kuntoutus toteutuu hyvin päiväkodissa.

Vastauksissa mainittiin useaan kertaan sijaislapsen taustan ja moninaisuuden huomioimisen tärkeys varhaiskasvatuksen toiminnassa. Näillä tarkoitettiin esimerkiksi perhemuotoa, maahanmuuttajataustaa sekä uskontoa. Taustan ja moninaisuuden huomioiminen mahdollistaa perhehoitajien mielestä sitä, että sijaislapset kokevat kuuluvansa ryhmään ja ovat ryhmän tasavertaisia jäseniä. Varhaiskasvatuksessa oli perhehoitajien mukaan keskusteltu eri ihonväreistä ja perhemuodoista esimerkiksi siitä, että lapsella voi olla kaksi äitiä. Yksi vastaaja koki, että erilaisia perhemuotoja ei käsitellä tarpeeksi laajasti. Vastauksissa nousi myös esiin se, että osa perhehoitajista koki hyväksi, ettei sijaislasten taustaa korosteta liikaa tai erotella sijaislasta muista lapsista.

Lisäksi monessa vastauksessa käsiteltiin äitien- ja isänpäivä askarteluja. Useampi perhehoitaja oli kokenut, että äitien- ja isänpäivä askarteluissa oli huomioitu lasten tausta ja oli sovittu yhdessä, kuinka toimitaan. Lapsilta oli kysytty haluavatko, he askarrella sekä biologisille vanhemmille että perhehoitajille. Useampaan kertaan myös mainittiin, että lapsen taustaa ei ollut huomioitu. Tällöin perhehoitaja koki, että lapsi ei pystynyt osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan tasavertaisena vaan koki erilaisuutta ja ulkopuolisuutta.

Äitien tai isänpäivänä on kysytty, haluaako lapsi tehdä kortin myös biologisille vanhemmille.

## **5.2 Kokemus sijaislapsen ryhmään kuulumisesta**

Yläluokan kokemus sijaislapsen ryhmään kuulumisesta alle muodostuivat alaluokat perhehoitajan kokemus sijaislapsen viihtymisestä varhaiskasvatuksessa sekä sijaislapsen kokemus ryhmään kuulumisesta. Useampi perhehoitaja kertoi, että lapsi tykkää mennä päiväkotiin ja viihtyy siellä. Melkein kaikki perhehoitajat kokivat, että lapsi on osa ryhmää. Yhdessä vastauksessa nousi ilmi, että sijaislapsi mahdollisesti itse kokee erilaisuuden tunnetta verrattuna muihin lapsiin, mutta perhehoitajan mielestä hän on silti osa ryhmää.



Perhehoitajat käyttivät muun muassa ilmauksia menee mukana, toimii ryhmässä ja lapsi saa olla oma itsensä ryhmässä.

Sijaislapsen kokemusta ryhmään kuulumisesta moni perhehoitaja arvioi kaverisuhteiden perusteella. Melkein kaikki vastaajat toivat ilmi, että lapsella on ystäviä päiväkodissa ja hyviä leikkejä. Yksi perhehoitaja kertoi saaneensa palautetta, että oma sijaislapsi on mieluisaa leikkiseuraa muiden lasten mielestä. Yksi vastaaja nosti esille, että lapsella ei ole kavereita eikä lapsi pääse leikkeihin mukaan, jolloin lapsi on hyvin yksinäinen.

Lapsi rakastaa ryhmässä olemista.

Menee mukana, saa synttärikutsuja, kehutaan vasussa ja leikkikavereita on ja kuulemma mieluisa leikkikaveri monessa ikäryhmässä

Lapsi hyvin yksinäinen ja yrittää päästä leikkeihin mutta muut tunteneet toisensa pienestä asti... Vaikea päästä ulkopuolisen porukoihinsa

Kyselyssä selvitettiin, suunnitellaanko varhaiskasvatuksen toiminta siten, että sijaislapsi pystyy olemaan ryhmän tasavertainen jäsen. Tätä kysyttiin, koska tasavertaisena ryhmän jäsenenä lapsi on osallinen ryhmän toiminnassa, hän voi kokea kuuluvansa ryhmään ja hän pystyy vaikuttamaan ryhmän toimintaan. Lähes kaikki perhehoitajat vastasivat kyllä ja kaksi vastaajaa ei osannut vastata tähän kysymykseen. Myöhemmin kyselyssä kaksi perhehoitajaa toi ilmi sijaislapsen itse kertoman kokemuksen ryhmään kuulumisesta. Toisessa vastauksessa perhehoitaja kertoi kuvauskiellon aiheuttamasta erilaisuuden kokemuksesta. Videossa sijaislapsen naama oli peitetty, koska hänen kuviaan ei saa jakaa muille vanhemmille. Toinen vastaaja kertoi esimerkistä, jossa juteltiin vanhempien kanssa tehdyistä muistoista varhaiskasvatusryhmässä. Sijaislapsi oli kokenut erilaisuutta, ulkopuolisuutta ja ahdistusta, kun hänellä ei ollut mitään kerrottavaa.

Vanhempien watsupp ryhmään jaettiin video lasten esityksestä, jossa kasvot oli peitetty isolla kukalla, kaikkien muiden lasten kasvot näkyivät, herätti huomiota vanhempien keskuudessa, ja lapseni itki nähtyään videon, koska oli erilainen kuin muut.

### 5.3 Kasvattajan toiminnan vaikutus sijaislapsen osallisuuteen

Perhehoitajat nostivat useita esimerkkejä, jotka kertoivat kasvattajan eli varhaiskasvatuksen työntekijän toiminnan ja rohkaisun auttaneen lasta olemaan osallinen ja osa ryhmää. Näistä esimerkeistä muodostuivat alaluokat kasvattajan tuki arjessa ja lapsen vaikutusmahdollisuudet. Kasvattajan tuki ryhmäytymisessä sekä rohkaiseminen ryhmässä toimimiseen ja osallistumiseen koettiin erityisen tärkeänä. Myös kasvattajan läsnäolo, antama tuki sosiaalisissa tilanteissa sekä lapsen huomioimisen ja vahvuuksien tukemisen tärkeys tulivat esille. Myös kokemus pienryhmätoiminnan tärkeydestä nousi esiin muutamassa vastauksessa.

Ryhmätilanteissa, piireillä ym rohkaistu ja ohjattu, annettu vaihtoehtoja.  
Yleensä ottaen se, että aikuinen on läsnä ja tavoitettavissa muttei tuppaa itseään.

Lapsen kuuleminen ja tämän vaikuttamisen mahdollisuudet nousivat esille kahdessa vastauksessa. Sijaislasta oli kuultu ja annettu vaihtoehtoja, joilla vaikuttaa varhaiskasvatuksen arjessa sekä myös perhehoitajia oli kuultu ja mahdollistettu näin varhaiskasvatuksen toimintaan vaikuttaminen.

### 5.4 Kehitysehdotukset

Tässä luvussa käsittelemme toisen tutkimuskysymyksen tuloksia. Perhehoitajien vastauksissa nousi esiin useita erilaisia kehitysehdotuksia varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja näistä muodostuivat yläluokat kasvattajan tiedon lisääminen, avoimuus sijaislapsen asioissa, lain asettamat rajat, perhemuodot näkyviksi sekä lapsen osallisuuden tukeminen arjessa.

(Taulukko 3)

Taulukko 3. Toisen tutkimuskysymyksen luokat.

<b>Yläluokat</b>
Kasvattajan tiedon lisääminen
Avoimuus sijaislapsen asioissa
Lain asettamat rajat
Perhemuodot näkyviksi
Lapsen osallisuuden tukeminen arjessa

Perhehoitajien vastauksissa mainittiin useasti toive koulutuksen lisäämisestä kasvattajille liittyen traumatietoisuuteen, sijaislapsen oireiluun, turvattomuuteen ja kiintymyssuhdehäiriöihin. Lisäksi vastauksissa nousi esiin toive paremmasta tiedon jakamisesta työyhteisön sisällä. Ongelmakohtana koettiin myös sijaislapsiin liittyvät luvat ja lain asettamat rajat. Haasteena osallisuuden toteutumiselle nähtiin esimerkiksi kuvauskielto ja sen toteuttaminen, joka perhehoitajien kokemuksen mukaan asettaa sijaislapsen eriarvoiseen asemaan. Salassapitovelvollisuus rajoittaa sijaislapsesta jaettavaa tietoa ja perhehoitajat kokivat tämän haasteeksi. Säännöllistä kuulumisten vaihtoa sekä avoimuutta sijaislapsen asioissa toivottiin. Vastauksissa kerrottiin myös toive siitä, että mahdollisia ongelmia ei vähäteltäisi.

Lapsesta tulisi saada kertoa avoimemmin

Koulutusta kiintymyshäiriöihin ja lapsen traumojen kohtaamiseen saisi olla enemmän, tietoisuuden lisääminen esim. lupiin ja yhteistyöhön liittyen

Avoimuus lapsen asioihin liittyen olisi tärkeää, lapsen elämästä ei tietenkään voi, eikä ole tarvetta avata yksityiskohtia. Mutta edes jonkinlainen tieto lapsen kokemuksista auttaa ymmärtämään lapsen käytöstä, ja tukemaan lasta vaikeassa elämäntilanteessa.

Useammassa vastauksessa nousi esiin toive siitä, että erilaisia perhemuotoja käsiteltäisiin laajemmin varhaiskasvatuksessa. Perhehoitajat näkivät, että se lisäisi sijaislasten ryhmään kuulumisen tunnetta sekä hyväksytyksi tulemisen kokemusta. Kehityksen paikkana nähtiin

aikuisen läsnäolo ja lapsen tukeminen arjessa. Myös keskittyminen lapsen vahvuuksiin ja niiden esille tuonti mainittiin vastauksissa. Yhdessä vastauksessa tuotiin esiin ajatus pienryhmätoiminnasta sijoitettujen lasten kesken mahdollisena vertaistuen lisääjänä.

Toivoisin, että lapsen tausta, ja vaikeat kokemukset otettaisiin huomioon, lasta tuettaisiin, ja keskityttäisiin lapsen vahvuuksiin.

Korostettaisi, että kaikki perhemuodot ovat yhtä hyviä.

Erilaisista perhemuodoista voitaisiin enemmän puhua varhaiskasvatuksessa lasten kanssa yhdessä.

Jos useampi sijoitettu.. Pienryhmässä heille toimintaa ja samalla rakentavaa keskustelua mitä kuuluu tms..

## **6 Johtopäätökset**

Melkein kaikki vastanneista perhehoitajista oli sitä mieltä, että sijaislapsi on osa ryhmää ja hänen osallisuutensa toteutuu. He kertoivat sijaislapsen tykkävän mennä päiväkotiin ja heillä olevan siellä kavereita. Tästä voidaan päätellä, että sijaislapset kokevat kuuluvansa ryhmään ja kokevat olonsa turvalliseksi varhaiskasvatuksessa. Lisäksi he pääsevät vaikuttamaan ryhmän toimintaan ja saavat olla omia itsejään. Osallisuuden tunne tuo lapselle turvallisuuden ja arvostuksen tunteen sekä kokemuksen joukkoon kuulumisesta (Isola & Leeman, 2021). Perhehoitajat arvioivat lapsen viihtyvyyttä varhaiskasvatuksessa kaverisuhteiden perusteella. Tämän mukaan kaverisuhteilla on suuri vaikutus lapsen viihtyvyyteen, kuulumisen tunteeseen sekä osallisuuden kokemukseen. Jos lapsella ei ole kavereita varhaiskasvatuksessa, lapsi tuntee olonsa ulkopuoliseksi ja tämä vähentää osallisuuden kokemusta. Tuloksissa tuli esille myös edellä mainittu kokemus. Tällöin perhehoitaja koki, että sijaislapsi on hyvin yksinäinen eikä hän halua mennä varhaiskasvatukseen.

Keskeistä osallisuuden tunteen toteutumisessa on lapsen kuunteleminen (Turja & Vuorisalo, 2017, ss. 36). Muutamat vastaajat nostavat esille, että sijaislasta on kuultu ja heille on annettu vaihtoehtoja varhaiskasvatuksessa. Toimintaa on myös järjestetty pienryhmissä, mikä Palukan (2021, s. 17) tutkielman mukaan lisää lasten osallisuutta, kun on enemmän aikaa kuunnella lasta ja lapset uskaltavat helpommin tuoda omia ideoita esille pienemmässä ryhmässä. Tästä voidaan päätellä, että myös perhehoitajat kokevat sijaislapsen kuuntelemisen tärkeäksi osaksi sijaislasten osallisuutta. Pienryhmätoiminta mahdollistaa myös lapsen vahvuuksien kautta toimimisen sekä erityistarpeisiin paremmin vastaamiseen (Verkanappulat, n.d.). Vastauksissaan perhehoitajat toivovat enemmän lapsen vahvuuksien näkemistä ja niiden kautta toimimista sekä erityispiirteiden ja -tarpeiden huomioimista. Pienryhmätoiminnan lisääminen etenkin sellaisissa ryhmissä, joissa on sijaislapsia voisi lisätä perhehoitajien kokemusta siitä, että sijaislapset osataan ottaa huomioon.

Pesäpuu ry (n.d.-a.) kertoo erilaisten traumaattisten kokemusten asettavan sijaislapset erityiseen asemaan. Tämä näkyy usein haasteina esimerkiksi lapsen käytöksessä, vuorovaikutuksessa tai kehityksessä. Opinnäytetyön tulokset osoittavat myös, että sijaislapset ovat erityinen ryhmä ja he tarvitsevat varhaiskasvatuksesta erityistä tukea. Sijaislapsen tuen tarpeen näkeminen ja siihen vastaaminen tarvittaessa esimerkiksi henkilökohtaisella avustajalla tukee mm. lapsen toimijuutta sekä sosiaalista vuorovaikutusta muiden lapsien kanssa. (Orimattila, 2017, s. 11) Perhehoitajat toivatkin vastauksissa esille, että sijaislapsen erityisyys huomioiminen ja kasvattajan tuki auttavat sijaislasta olemaan ryhmän tasavertainen jäsen ja näin osallinen ryhmän toiminnassa. Heidän mielestään sijaislapsen tausta ja yksilöllisyys tulee huomioida toiminnassa. He myös kertoivat esimerkkejä, kuinka sijaislapsen tuen tarve ja tausta oli huomioitu. Näitä oli esimerkiksi henkilökohtainen avusta ja pienryhmätoiminta.

Kyselyn mukaan perhehoitajat toivatkin kasvattajille lisää tietoa ja koulutusta sijaislapsista liittyen esimerkiksi traumatietoisuuteen, kiintymyssuhdehäiriöihin ja sijaislapsen oireiluun. Tästä voidaan päätellä, että perhehoitajat kokevat tärkeäksi sijaislapsen taustan ja oireilun ymmärtämisen varhaiskasvatuksessa. Hyvönen ja Mustalahti (2020, s. 46) ovat saaneet samanlaisia tuloksia opinnäytetyössään. Heidän tuloksensa osoitti, että perhehoitajista on

tärkeää, että kasvattajilla on tarpeeksi tietoa sijoitetuista, traumatisoituneista, kiintymyssuhdehäiriöistä sekä psyykkisestä oireilusta.

Perhehoitajat toivoivat myös, että varhaiskasvatuksessa käsiteltäisiin laajemmin erilaisia perhemuotoja sekä muutenkin erilaisuutta lävitse, kuten ihonvärejä. Heidän mukaansa tämä lisäisi ryhmään kuuluvuuden tunnetta. Lisäksi toivottiin, että perhemuoto huomioidaan toiminnassa, kuten äitien- ja isäinpäiväaskarteluissa. Osassa vastauksessa tuotiin esille, että perhemuotoja ja erilaisuutta oli käsitelty ryhmässä hyvin. Tutkimuksen mukaan vaihtelua on selvästi eri varhaiskasvatusyksiköiden välillä. Tähän tuleekin kiinnittää huomiota varhaiskasvatuksen, jotta jokainen lapsi tuntee olevansa normaali ja osa ryhmää.

Saaduissa vastauksissa nousi esiin myös lainsäädännön luomat rajat tiedonjakamisen ja lupien suhteen. Esimerkkeinä tuotiin esiin salassapitovelvollisuus sekä kuvauslupa. Salassapitovelvollisuus asettaa tiukat rajat sille mitä perhehoitaja saa kertoa sijaislapsesta ja tämän taustasta. Kuvauslupa taas asettaa sijaislapset eriarvoiseen asemaan heidän jäädessä joko pois kuvaustilanteesta tai heidän kasvonsa peitettäessä kuvassa tai videossa. Näemme esimerkkien mukaiset tilanteet esteenä osallisuuden toteutumiselle, mutta laki määrittää perusteet näille asioille, eikä tällöin varhaiskasvatuksessa voida toimia niiden vastaisesti tai tehdä poikkeuksia niiden suhteen. Kuitenkin varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää toimintaa niin, että kuvauslupaa ei rikota, mutta lapsi voi silti olla osallisena toiminnassa. Myös Hyvönen ja Mustalahti (2020, s. 47–48) saivat opinnäytetyössään saman suuntaisia tuloksia. Heidän tuloksistaan nousee toive, että sijaislasten taustoista voitaisiin puhua avoimemmin eikä vaitiolovelvollisuus rajoittaisi niin paljoa lapsesta jaettavia asioita. Perhehoitajat kokivat, että kasvattajat tarvitsisivat enemmän tietoa, jotta voisivat tukea sijaislasta paremmin varhaiskasvatuksessa.

## **7 Pohdinta**

Tutkittua tietoa sijaislapsista varhaiskasvatuksessa on valitettavan vähän, joten halusimme tuottaa lisää tietoa heistä, jota voisi mahdollisesti hyödyntää varhaiskasvatuksen kentällä. Vaikka opinnäytetyömme otanta onkin pieni, nousi siinä mielestämme esiin monia tärkeitä asioita, niin hyviä kuin huonojakin, sekä kehitysehdotuksia perhehoitajien näkökulmasta

liittyen sijaislapsiin varhaiskasvatuksessa. Näemme sijaislapset erityisenä ryhmänä varhaiskasvatuksessa, joten kaikki tutkittu tieto on mielestämme arvokasta.

Opinnäytetyön tulokset ovat samansuuntaisia aiempien tutkimusten tulosten kanssa, mutta kuitenkin uutta tietoa tuottavia, koska aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole tutkittu juuri sijaislapsien osallisuutta eikä tuotu perhehoitajien näkökulmaa esille osallisuudesta. Koemme, että tutkimuksemme on siinä mielessä onnistunut. Samansuuntaiset tulokset aiempien tutkimusten kanssa viittaavat myös siihen, että mikäli tutkimuksen toistaisi uudelleen samoja menetelmiä käyttäen saataisiin tuloksista samansuuntaisia. Tutkimuksemme on siis reliaabeli. Kuitenkin tutkimuksen otos oli aika suppea, joten suuremmalla otoksella voisi korostua eri osallisuuden teemat. Tutkimuskysymykset liittyivät sijaislasten osallisuuden tutkimiseen perhehoitajien näkökulmasta sekä mahdollisiin kehitysehdotuksiin varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Tutkimuksen tulokset vastaavat näihin tutkimuskysymyksiin eli siihen mitä olemme tutkineet, joten tutkimusta voidaan pitää validina.

Opinnäytetyön aineistonkeruuta suunnitellessa alkuperäinen ajatuksemme oli haastatella perhehoitajia. Lähestyimme perhehoitajia sähköpostitse, mutta valitettavasti emme saaneet yhtäkään vastausta haastattelupyyntöön. Päädyimme muuttamaan aineistonkeruumenetelmän kyselylomakkeeksi hyödyntäen alkuperäistä haastattelurunkoa kyselyn luomisessa. Sähköisen kyselyn linkki välitettiin suoraan perhehoitajille SOS-lapsikylän kautta sekä se jaettiin perhehoitajien suljettuun Facebook-ryhmään. Linkin jakaminen sosiaalisen median alustalle voi sisältää riskejä esimerkiksi siinä, että kyselyyn vastaajia on lähes mahdotonta valikoida (Valli & Perkkilä, 2018, ss. 120–121). Koemme kuitenkin, että suljettu perhehoitajille tarkoitettu Facebook-ryhmä rajasi vastaajat vain perhehoitajiin ja näin voimme olettaa sen kautta tulleiden vastausten olevan todenmukaisia.

Kuten Valli (2018, s. 93) kirjoittaa on kyselytutkimuksen riskinä se, että tutkittava ei välttämättä ajattele samalla tavalla kuin tutkija on ajatellut laatiessaan kysymyksiä, joten kysymyksiä ja niiden muotoilua tulee pohtia tarkasti. Koemme, että olisimme voineet hioa kyselyn kysymyksiä tarkemmiksi, jotta vastaukset olisivat osuneet tarkemmin osallisuuden teemaan. Toki emme voi määrittää miten perhehoitajat käsittävät osallisuuden ja mitkä asiat

he kokevat tärkeäksi osallisuuden toteutumisen kannalta. Jos olisimme päässeet toteuttamaan aineistonkeruun haastatteluna, olisimme voineet kysyä lisäkysymyksiä perhehoitajilta sekä tarvittaessa tarkentaa osallisuuden määritelmää sekä heidän vastauksiaan. Valitettavasti kyselylomaketta käytettäessä tarkentavien kysymysten kysyminen ei ole mahdollista ja moni asia tutkittavan tulkinnan varaan.

Osallisuus on hyvin laaja teema. Opinnäytetyöprosessin aikana osallisuuden käsitteen laajuus ja sen tutkimisen haastavuus tuotti myös meille tutkijoina vaikeuksia. Pohdimme paljon sitä, mitä asioita osallisuuteen voi liittää ja kuinka laajasti osallisuuden käsitettä tulisi avata. Teimme paljon ajatustyötä ja keskustelimme, miten rajaamme aiheen tutkimuksemme osalta. Teeman laajuuden ja tärkeyden vuoksi jatkotutkimusten tekeminen olisi kannattavaa ja niiden tuottama tieto olisi varmasti hyödyksi. Perhehoitajien näkökulmaa voisi tutkia laajemmalla otoksella sekä käyttäen aineistonkeruumenetelmänä haastattelua, jolloin saataisiin kattavampaa tietoa aiheesta. Osallisuutta voisi myös tutkia varhaiskasvatukseen osallistuvien sijaislasten näkökulmasta. Tällöin olisi mahdollista saada ensi käden tietoa siitä, miten lapset itse kokevat osallisuuden toteutuvan.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi kasvatti ammatillista osaamistamme. Saimme kokemusta projektin hallinnasta, aikataulutamisesta, yhteistyöstä sekä ongelmanratkaisusta. Tutustuminen teoriaan ja tutkimuksiin sijaislapsista sekä perhehoitajista on lisännyt tietoaamme heistä asiakasryhmänä varhaiskasvatuksessa. Perhehoitajien kokemusten lukeminen osallisuudesta on herättänyt meidät pohtimaan asioita uudesta näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön tekemisen myötä meidän ajattelumme on kehittynyt ja olemme saaneet paljon eväitä osallisuuden toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa.



## Lähteet

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. (4. p.) Vastapaino. (Alkuperäinen teos julkaistu 1993)
- Eskola, J. & Suoranta, S. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. (10. p.) Vastapaino. (Alkuperäinen teos julkaisut 1998)
- Hargraves, V. (2020). *What is parent partnership?* The education hub. <https://theeducationhub.org.nz/what-is-parent-partnership/>
- Hyvönen, J. & Mustalahti, H. (2020). *Sijoitettu lapsi varhaiskasvatuksessa. Sijoitettu lapsi on niin eri juttu, mutta kuitenkin ihan tavallinen lapsi*. [opinnäytetyö, Diakoniamattikorkeakoulu] [https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/05/Hyvonen\\_Jonna\\_Mustalahti\\_Hanna.pdf](https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/05/Hyvonen_Jonna_Mustalahti_Hanna.pdf)
- Isola, A-M. & Leeman, L. (2021). Osallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja terveydenlähde. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 58(4), 381—383. <https://journal.fi/sla/article/view/112402>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- Lastensuojelulaki 2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2019). *Kasvatuskumppanuus päiväkodin kanssa*. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakotikaisen-lapsen-kaverisuhteet/kasvatuskumppanuus-paivakodin-kanssa/>
- Martin, K. & Bergen, E. (2022). *Trauma-informed practice in early childhood education*. The education hub. <https://theeducationhub.org.nz/trauma-informed-practice-in-early-childhood-education/>
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. (2009). *Lapselle hyvä päivä tänään*. Pedatieto.
- Mykkänen, J. & Böök, M. (2017). Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (ss. 75—86). Vastapaino.
- Näpäri, L. (2017). *Haastattelun lajityypit*. Spoken. <https://spoken.fi/2180/?msclid=57ef619eca0311ec83670c0fb60847f2>
- Opetushallitus. (n.d.). *Mitä on varhaiskasvatus?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus?msclid=26901551b4d811ec94258aea55c13990>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

- Opinkirjo kehittämiskeskus. (n.d.). *Aineiston analysointi*. <https://opinkirjo.fi/tutkimuksen-perusteet/aineiston-analysointi/>
- Orimattilan. (2017). *Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Opas työntekijöille*.  
<https://peda.net/orimattila/v/ovtl/te22:file/download/6f5956bab08d8c23ef93f83bbd9a1a7842b5ef6/tuen%20esite-ty%C3%B6ntekij%C3%A4t%202017.pdf#:~:text=PIENRYHM%C3%84TOIMINTA%20Pienryhm%C3%A4toiminta%20on%20yksi%20varhaiskasvatuksen%20toimintamuodoista%2C%20josta%20hy%C3%B6tyv%C3%A4t,k%C3%A4ytt%C3%A4m%C3%A4ll%C3%A4%20pyrit%C3%A4n%20tukemaan%20lapsen%20yksil%C3%B6llisi%C3%A4%20tarpeita%20ja%20valmiuksia.>
- Palukka, S. (2021). *Pienryhmätoiminnan edistävä vaikutus lapsen osallisuuteen varhaiskasvatuksessa*. [Kandidaatin tutkielma, Oulun yliopisto]  
<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-202112139292.pdf>
- Perhehoitolaki 2015/263. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>
- Pesäpuu ry. (n.d.-a). *Sijoitetun lapsen kehitys*.  
<http://sijoitettulapsikoulussa.fi/sosiaalityontekijoille-2/lapsen-hyvinvointi/>
- Pesäpuu ry. (n.d.-b). *”Jotta sijoitettut lapset saavat tarvitsemansa tuen ja varhaiskasvatuksessa”*. <https://pesapuu.fi/2021/10/jotta-sijoitettut-lapset-saavat-tarvitsemansa-tuen-jo-varhaiskasvatuksessa/?msclid=732c43c0c08511ec8b7f0d29408de1fc>
- SOS-lapsikylä. (n.d.-a). *Työmme Suomessa*. <https://www.sos-lapsikyla.fi/tyomme-suomessa/>
- SOS-lapsikylä. (n.d.-b). *Olisiko sinulla aikaa lapselle? Infopaketti sijaisvanhemmuudesta*.  
<https://www.sos-lapsikyla.fi/wp-content/uploads/2021/03/SOS-Lapsikyla-Sijaisvanhemmuus-infopaketti-2021-A4-WebRes.pdf>
- SOS-lapsikylä. (n.d.-c). *Perhehoito*. <https://www.sos-lapsikyla.fi/perhehoito/>
- STM. (n.d.). *Perhehoito*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/perhehoito>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (5. p.) Kustannusosakeyhtiö Tammi. (Alkuperäinen teos julkaisut 2002)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turja, L. (2011). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (ss. 41–53). PS-kustannus.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. (2017). Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus* (ss. 36–55). Vastapaino.

- Valkonen, L. (2008). Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa J. Ketola. (toim.), *Sijoita perheeseen* (ss. 99—120). PS-kustannus.
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1* (ss. 92—116). PS-kustannus.
- Valli, R. & Perkkilä, P. (2018). Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1* (ss. 117—128). PS-kustannus.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.  
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540?msclkid=6723a2c1b3ef11ec9db3d11bba519c07>
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. (2010). "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi". Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca.  
<http://hdl.handle.net/10138/314819>
- Verkanappulat (n.d.). *Toimintatavat*. <https://www.verkanappulat.fi/toimintatavat/>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60.  
[https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060\\_2#idm45237816749104](https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idm45237816749104)

**Liite 1: Saatekirje**

Hyvä perhehoitaja!

Olemme sosionomiopiskelijoita Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä perhehoitajien kokemuksista sijaislapsien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa tätä aihetta on tutkittu vähän. Olisi tärkeää saada lisää tietoa asiasta, jotta varhaiskasvatusta voidaan kehittää entistä paremmin kaikenlaiset lapset huomioivaksi. Opinnäytetyössämme selvitämme perhehoitajan näkökulmasta, huomioidaanko sijaislapsen tausta ja yksilöllisyys varhaiskasvatuksen toiminnassa, pystyykö lapsi olemaan ryhmässä tasavertainen jäsen sekä osallistumaan toimintaan tasavertaisesti ja kokeeko lapsi kuuluvansa ryhmään. Lisäksi haluamme kuulla niin hyvistä kuin huonoista kokemuksista näihin teemoihin liittyen sekä ideoista, joita teillä saattaa olla aiheesta.

Keräämme aineiston opinnäytetyöhön Webropol-kyselyn avulla. Vastaaminen vie aikaa noin 10–15 minuuttia. Kyselyssä ei kerätä tunnistettavia tietoja ja mahdolliset tunnistettavat tiedot poistetaan vastauksista. Kerättyä aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä ja aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyö julkaistaan osoitteessa theseus.fi.

Linkki kyselyyn <https://link.webpolsurveys.com/S/54E9FBE6B2862B3F>

Mikäli haluat lisätietoa, ota meihin yhteyttä sähköpostitse [anniina.sivula@student.hamk.fi](mailto:anniina.sivula@student.hamk.fi) tai [maria.pirttilahti@student.hamk.fi](mailto:maria.pirttilahti@student.hamk.fi).

Kiitos ajastasi!

Terveisin Anniina Sivula ja Maria Pirttilahti

## Liite 2: Haastattelukysymykset

Montako varhaiskasvatusta käyvää sijaislasta sinulla on?

Varhaiskasvatuksessa käyvän lapsen (lasten) ikä?

Miten lapsen tausta ja yksilöllisyys huomioidaan varhaiskasvatuksessa? Tulisiko se mielestäsi huomioida paremmin? Miten?

Suunnitellaanko varhaiskasvatuksen toiminta siten, että lapsi pystyy olemaan ryhmän tasavertainen jäsen? Osaatko kertoa esimerkkejä, miten se näkyy?

Koetko, että lapsesi kokee kuuluvansa ryhmään? Miten tämä tulee ilmi?

Onko varhaiskasvatuksessa ollut tilanteita, joissa lapsesi olisi tullut ottaa huomioon paremmin?

Onko ollut tilanteita, joissa lapsesi on otettu huomioon erityisen hyvin?

Miten mielestäsi varhaiskasvatuksen tulisi kehittää toimintaa, jotta sijaislapsien yksilöllisyys huomioitaisiin paremmin?

Mitä muuta toivoisit varhaiskasvatuksen henkilökunnalta aiemmin keskusteltuihin aiheisiin liittyen?

Tuleeko mieleen jotain muuta, mitä haluat nostaa esille?

### **Liite 3: Aineistonhallintasuunnitelma**

Opinnäytetyön nimi: Perhehoitajien kokemuksia sijaislapsien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyön tekijät: Maria Pirttilahti ja Anniina Sivula

#### **1 AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO**

Aineisto kerätään haastattelemalla perhehoitajia Webropol-kyselyllä. Perhehoitajat tavoitetaan SOS-lapsikylän kautta. He lähettävät haastattelu pyynnön perhehoitajille saatekirjeen kera. Vastaamalla kyselyyn perhehoitajat antavat suostumuksensa vastauksen käyttämiseen opinnäytetyössämme. Emme kerää opinnäytetyötä varten mitään tunnistetietoja.

#### **2 AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA JA OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA**

Siirrämme Webropolista vastaukset Word-tiedostoon ja jaamme tiedoston OneDrivessä opinnäytetyön tekijöiden kesken sekä tallennetaan muistitikulle. Aineistoa ei jaeta muille esimerkiksi yhteistyökumppanille. Aineisto hävitetään opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen OneDrivestä ja säilytetään yhden vuoden ajan muistitikulla, jonka jälkeen se tuhoetaan lopullisesti.